

СТИЛОВЕ НА РОДИТЕЛСКО ПОВЕДЕНИЕ

или когато приказките продължават

Едва ли има нещо на този свят, което да е така желано и същевременно така трудно, като това да бъдеш родител. Колко нощи не сме заспивали, преследвани от безкрайните "Защо?": "Защо днес пак избухнах?; Защо всяка втора моя дума към детето ми е заповед? Защо не намерих време да си поговорим? Защо то не ме слуша?..." Питаме се и не намираме отговор, защото никой не ни е учил на родителство.

КОПИЕТО И МАТРИЦАТА

Твоето дете. Същото, което ти създава купища неприятности и проблеми, но от което за нищо на света не би се отказал. А и то от тебе. И не защото си най-умният или най-добрият, а защото си ТИ, неговият и само неговият родител. Негов модел, еталон и праобраз; нещото, чрез което то се отъждествява с огромния, сложен свят. И постепенно и незабележимо израства край нас човечето което сме създали "по свой образ и подобие" - носител на нашите модели и ценности, изкупителна жертва за нашите грешки и слабости. Това е нашият отпечатък в бъдещето, нашето прераждане и паметта за нас. Разбира се, детето няма да стане точното наше копие. И слава Богу, че това е така, защото иначе нямаше да имаме надежда за бъдещето. Просто щяхме да се въртим в един безконечен кръг.

Детето ни отрича, но използвайки МОДЕЛИТЕ, които ние му даваме, най-често без да съзнаваме това! И се учи не толкова от непосредствено казаните му от нас правила (готовите рецепти), колкото от онова, което наблюдават в поведението ни (нашият пример). Ако рецептите се различават от примера, то най-вероятното е един ден да се сблъскаме с обидата и протеста на детето си, чудейки защо ли са станали такива. Моделът зависи и от ЗНАЧИМИТЕ ДРУГИ (приятели, роднини, съседи), както и от взаимоотношенията с родителите. Ако те са лоши, децата могат изцяло да се откажат от наложените родителски норми, но дори и този отказ става с придобитите от тях средства.

НА КАКВО ИГРАЯТ ПСИХОЛОЗИТЕ ?

Мислили ли сте някога какво става с героите, когато приказките свършват? На пръв поглед всичко е ясно: "Принцът и принцесата се оженили и живели дълго и щастливо". Доброто е победило, лошите са наказани, а героите... . Интересно каква ли майка е станала Пепеляшка? Как ли се е разбирала след сватбата със своя принц Спящата красавица и как ли е управлявал царството си мелничарският син от "Котаракът в чизми"? Нали всички те имат своя предистория, семейство, родители, живели са по определен начин. Обстоятелствата сигурно са оказали въздействие и са оставили своя отпечатък върху бъдещия им живот. Но как ли...

Това именно решили да проверят психолозите и не защото си нямат друга работа, а защото в приказките също има реални човешки взаимоотношения, макар и приказни. Използвали т.н. психодраматични ролеви игри: Разказват на групи от доброволци познатите приказки, молят всеки да си избере роля, а после им поставят за задача да изиграят героите такива, каквито са станали, например една година след сватбата. И знаете ли какво се получило? Ами да - всички представяли Пепеляшка като страшно притеснителна и тревожна майка, която повече се интересува какво става в кухнята на двореца, отколкото в самия дворец; Спящата красавица като капризна млада жена, която никак не може да се откъсне от влиянието на родителите си, а за мелничарския син... е, там всичко е ясно и без това котараките не живеят дълго.

Значи приказките не казват цялата истина? Но те и за това са приказки. А психолозите се занимават с тях не просто от инфантилност, а за да проверят МОДЕЛА, пък и заради поуката, разбира се.

КОГАТО ПРИКАЗКИТЕ ПРОДЪЛЖАВАТ.

За съжаление има толкова много начини да бъдем лоши родители и толкова малко да бъдем добри. Тежат ни унаследените модели, проблемите в обкръжението, а и както вече казахме, никой не ни е учил на родителство. Ето защо героите от приказките често живеят край нас, а ние ставаме мащехите и лошите магьосници без самите да желаем това, мислейки само доброто на децата си.

ПЕПЕЛЯШКА

(или за емоционалното отхвърляне)

Помните ли приказката - Пепеляшка е изолирана от близките си, липсват ѝ тяхната подкрепа и помощ. Заварените ѝ сестри са обичаните деца в семейството, а тя постоянно е подложена на присмех и унижение. Бащата е слаб човек, "под чехъл" и с нищо не може да я защити... Ще кажете: днес

няма Пепеляшки - та кой ще превърне детето си, макар и заварено, в робиня. Това сигурно е вярно, но онова, което най-вече е липсвало на Пепеляшка, липсва на много деца и днес - доброжелателното отношение и емоционалната подкрепа. А то е най-необходимото. Такова дете болезнено чувства липсата на топлина и обич, бързо разбира, че е в тежест за родителите си, че без него те биха живели по-свободно и това го прави ненужно и отхвърлено.

Емоционалното отхвърляне може да бъде и скрито. Такива са случаите, когато родителите, оправдавайки се с прекомерна заетост и ангажираност, прехвърлят грижите за детето върху други хора. Изпитвайки известни угризения, те понякога затрупват детето с демонстративно внимание и грижи - скъпи играчки, пищни празници. Но и тогава детето чувства добре изкуствеността на подобни ситуации, а това го прави още по - ненужно и озлобено. Този модел на възпитание засилва тревожността и чувството за непълноценност у децата, а понякога (по често при момчетата) ги прави необосновано агресивни и жестоки.

СПЯЩАТА КРАСАВИЦА

(или за покровителствената свръхопека)

Приказката разказва, че родителите на Спящата красавица много дълго чакали дете и когато то се родило, го обкръжили с всякакви грижи, направили пищно кръщение и поканили знайни феите, за да го дарят с всички дарби, "за които човек може да си помисли", и нито една по-малко. Можем само да се досещаме с какво внимание е обсипвано единственото дете до шестнадесетата си година, особено след прокобното предсказание. Не зная как е било в приказните времена, но и днес не малко родители са убедени, че тяхното дете е най-умното, най-доброто, най-хубавото. Поставят го под постоянно покровителство, предпазват любимото чедо от най-малките трудности и задължения. Възхищават се от всичките му явни и не толкова явни способности. Още от най-ранно детство то расте в обстановка на възторзи, похвали, на безгранично обожание. Така постепенно детето се превръща в отчаян егоцентрик, стремящ се винаги да бъде център на внимание, да бъде забелязван, да постига всичко с минимум усилия. И в същото време му се отнема възможността да се учи от собствения си опит, да придобива самостоятелност и отговорност. Понякога този модел на възпитание се съчетава и с повишени морални изисквания към детето. То чувства, че родителите му се надяват да осъществи на всяка цена техните високи претенции и несбъднати мечти. Създава се истинска кризисна ситуация - от една страна, желанието да не разочароваш родителите си и от друга, липсата на възможности и умения да го постигнеш.

РАПУНЦЕЛ

(или за доминиращата свръхопека)

Това беше приказката за едно момиче, което зла магьосница отнела от родителите още като бебе и го затворила в една кула без врати и прозорци. Искала да я скрие от всички на света, за да обича само нея. Магьосницата се качвала в кулата по дългите коси на момичето, докато по тях започнал да се качва и местния кралски син... . Изобщо също известна история, която за съжаление често се случва и днес. Не са рядко родителите,

които за да запазят децата си от лоши влияния, прибягват до помощта на цяла система от постоянни забрани и ограничения. Налага се контрол на "всяка крачка", постоянно наблюдение и дори унижително следене. Постоянните забрани, невъзможността да вземаш собствени решения обръкват детето, създават у него впечатление, че на другите всичко е разрешено, докато на него всичко е забранено. И както при случая със Спящата красавица, не му се оставя възможност да придобие собствен опит, разумно да се ползва от свободата си, не се приучва на самостоятелност. Като логично следствие от всичко това е "бунтът на юношеството", когато в стремежа си към свобода, децата разкъсват всички родителски забрани и се насочват натам, където всичко е разрешено - т.е. към уличната компания. Друг вариант на този "възпитателен" модел е създаването на пречупен, без инициативен и несамостоятелен човек, залепен "за полата на майка си" и обречен на самота. Но за това вече стана дума.

МАЛКАТА РАЗБОЙНИЧКА

(или за формалния контрол)

Вероятно си спомняте, че в приказката на Андерсен "Снежната царица" има една малка разбойничка, която дава на Герда своя елен, за да стигне до двореца на Снежната царица. Помните и начина, по който я възпитаваше нейната майка и как се отнасяха двете помежду си. Тук не става дума за пълно отхвърляне на детето от страна на родителите - ненахранено, необлечено, живеещо при тежки битови условия (макар че и това се случва), а по-скоро за липсата на внимание, грижа и подкрепа; когато родителите се отнасят крайно формално към задълженията си. Детето чувства, че е в тежест и възрастните биха се радвали да се отърват от него. Бързо се научава да заобикаля формалния контрол. И както при Малката разбойничка, то скоро заживява свой собствен живот. За съжаление най-често свързан с асоциалната компания, безделието и скитничеството.

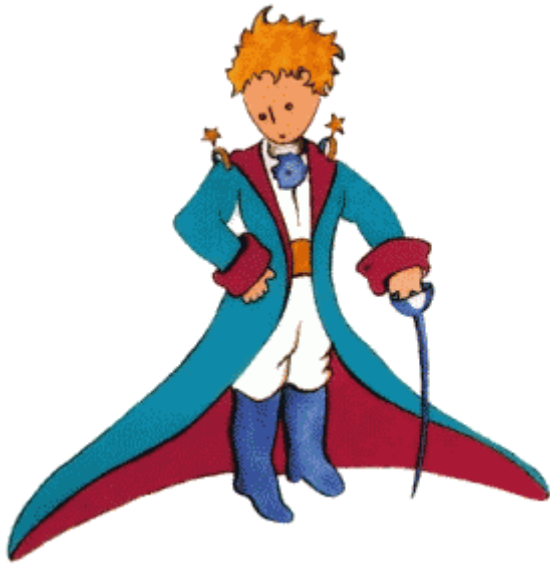
ХЕНЗЕЛ И ГРЕТЕЛ

(или за жестокото отношение)

Помните как се отнасяха към двете деца тяхната мащеха и после злата вещица от приказката. И днес за съжаление все още се случва подобно отношение на родители към децата си, макар че по-рядко се проявява открито, под формата на постоянни побои, унижителни наказания или прогонване от дома. Днес жестокото отношение не се забелязва от страни, защото се изразява в пълно духовно безразличие, към детето и другите членове на семейството. Създава се обстановка, където напълно липсва взаимна подкрепа и топлина и всеки сам се грижи за себе си. Това може да става без скандали и побои, но нанася не по-малка рана в душата на детето. Такъв начин на възпитание засилва детската агресивност, желанието за отмъщение, способства за развитието на садистични наклонности и психопатия.

ДА ПАЗИ МАЛКИТЕ ПРИНЦОВЕ

Да ги пазим и то най-вече от себе си, от нашите слабости, емоции и неврози. Да не правим детето отдушник на собствените ни проблеми. Ако отношенията ни с него са изградени от постоянно недоверие, конфликти и заплахи, то ще ги напласти в себе си и те ще му тежат през целия живот като ненужен баласт. Помните ли какво казваше Владимир Леви: "Детството трябва да бъде подготовка за зрелостта, но не и за сметка на самото детство".

Да ги пазим от нашето приятелство. Да, и от него. Няма по-голям мит от това да искаме да бъдем приятели на детето си. Нима не ни стига фактът, че е наше дете, та искаме на всяка цена да го направим и наш приятел. То не може да бъде и двете. От приятеля искаме подкрепа, помощ, всеотдайност, но не отнемаме неговата независимост. А детето е зависимо от нас и докато се нуждае от нашата подкрепа, от нашия опит, не може да ни даде приятелство. Прекалената близост води до зависимост и бъдеща незрялост.

ПРАВИЛАТА НА РОДИТЕЛСТВОТО

Те са безкрайно много и всеки често сам ги преоткрива, но нека се опитаме да посочим основните:

- Първо правило - **ДОБРОЖЕЛАТЕЛНОСТ** - нека се интересуваме повече от това, което изпитва нашето дете, когато се радва или тъжи, когато успява или не; нека проявяваме повече топлина, загриженост и подкрепа.
- Второ правило - **ОБЩУВАНЕ** - нека се научим да изслушваме детето си и да се мъчим да го разбираме по-добре. Тогава ще знаем какво и как да му кажем, за да ни послуша.
- Трето правило - **РАЗУМЕН КОНТРОЛ** - да влияем и контролираме детето си съгласно тези норми и правила, които ние самите спазваме. Ако искаме от детето си повече, нека първо сами се научим на него.
- Четвърто правило - **ВЪЗРАСТНОСТ** - да се съобразяваме с възрастта на детето, с нивото на неговите умения, опит и интелектуални възможности. Нека съобразяваме подходите и изискванията си с това.

Тези правила са като правилата за движение по пътищата. Спазваме ли ги, добре сме и ние, и нашите близки. На пръв поглед е просто, но както не можем да се научим да караме автомобил, ако не седнем в него и не ни покажат как става това, така не можем да усвоим правилата на родителството, ако само сме информирани за тях. Не е достатъчно да ги знаем, трябва да ги **УМЕЕМ**. А за това се изисква специално обучение. А никак не е трудно, стига да не се боим да се учим от старите приказки.